

of emigration are final, Germany and the United Kingdom. Among immigrants dominated by Poles, who permanently live in another country, and decided to return home. Much more different scale emigration for temporary stay abroad. According to a recent estimate, in late 2014, the number of people who went abroad was about 2190000 man, that is, almost 66 thousand people more than in the previous year. The main directions of the Polish emigration for temporary stay, remain the UK, Germany, USA, Ireland, the Netherlands and Italy.

Key words: migration, emigration, immigration, repatriation, silesia

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 04.10.2015р.

УДК 911.3: 32

Оксана СКЛЯРСЬКА

ЕТНОГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА

Проаналізовано вплив етногеографічного чинника на формування адміністративно-територіального устрою та функціонування органів влади Сполученого Королівства. Розглянуто повноваження Парламенту Шотландії, Асамблеї Північної Ірландії та Національної Асамблеї Уельсу, головні ланки адміністративно-територіального поділу чотирьох історичних регіонів Сполученого Королівства. Аналізується динаміка і територіальні особливості електоральної підтримки етнічних партій у Сполученому Королівстві за результатами виборів до Палати громад 2010, 2015 рр., а також підсумками голосувань до національного парламенту Шотландії, Асамблеї Уельсу та Асамблеї Північної Ірландії упродовж 2000-х рр. Виявлено ареали максимальної підтримки партій, утворених за етнічною ознакою. Узагальнено головні тенденції взаємовпливу етногеографічних та політико-географічних процесів в державі.

Ключові слова: етногеографічний чинник, етнічна партія, деволуція, електоральна підтримка.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Взаємозв'язок етногеографічних та територіально-політичних процесів став важливою передумовою державотворення і формування політичної карти світу упродовж ХХ-поч. ХХІ ст. Більшість сучасних держав Західної Європи, в основі яких – історичні князівські утворення з відмінними етнічними, етнолінгвістичними особливостями, на сучасному етапі передусім намагаються знайти конструктивні рішення щодо вирішення проблем етнічної ідентичності, зокрема шляхом зміни форми державного устрою (Бельгія, Швейцарія, Німеччина після 2 св. війни) чи способом децентралізації влади (Італія, Іспанія, Сполучене Королівство та ін.). Досвід останнього рішення є дуже важливим для України, яка перебуває на стадії реформування адміністративно-територіальної системи і попри різні безпідставні заклики до федералізації, саме модель децентралізації може стати ефективним чинником регіонального розвитку, що не суперечить національним інтересам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Взаємопов'язаність етногеографічних та політико-географічних аспектів у функціонуванні державних органів влади в Україні та державах світу розкриваються в працях географів М. Дністрянського, В. Лажніка, О. Хомри, П. Масляка та ін. Проблематика етнополітичного регіоналізму в державах Західної Європи є широко висвітлена у працях політологів: В. Калитчака, І. Дудко, А. Романюка, Г. Касьянова та ін. Однак, важливо

виявити конкретні прояви етногеографічного чинника у територіальній організації політичної сфери держави, зокрема вплив етнічних відмінностей на формування адміністративно-територіальної системи, функціонування органів влади, просторово-часові особливості і тенденції електоральної підтримки етнічних партій, територіальні ареали їхнього максимального впливу.

Виклад основного матеріалу. Особливе становище у етнополітичному розвитку Європи займає Сполучене Королівство Великобританії і Північної Ірландії, де вимоги особливого статусу висувають три етнонаціональні групи і загалом процеси чітко вираженої етнонаціональної диференціації політичної сфери супроводжуються рухами за вихід Великобританії зі складу Європейського Союзу.

Адміністративно-територіальна система Сполученого Королівства відображає історичні та етнічні відмінності, адже сучасна держава сформована шляхом інтеграційного злиття середньовічних королівств Англії, Шотландії та Ірландії упродовж 1707-1800 рр. Попри те, що держава є унітарною за формою державного устрою, за багатьма ознаками її відносять до квазіфедеративних держав, адже внаслідок децентралізації (деволюції) з кінця 1990-х рр. історичні країни сучасної Великобританії мають власні органи влади та правову систему, широку автономію з усіх питань, включаючи освіту, охорону здоров'я, законодавство та місцеве самоврядування. У

1998 році Шотландія отримала право на відновлення національного парламенту, який існував до 1707 року. У 1997 року було утворено Національну асамблею Уельсу, що має право вносити поправки до законів, які приймає парламент Великобританії. Північна Ірландія теж має свій законодавчий орган – Асамблею, яка діє з 1998 року.

Однак, попри широку політико-правову автономію та високу регіональну ідентичність, рівень етномовної відповідності етнонаціональних спільнот низький: кельтською мовою у Шотландії розмовляє тільки 1,3% населення, а показник володіння валлійською мовою, що у 2001 р. становив близько 21% [4], стрімко зменшився упродовж наступних років. В умовах низького рівня етномовної відповідності шотландців та валлійців, їхня регіональна ідентичність є високою: близько 67% шотландців і 69% валлійців не вважають себе британцями, хоча для частини валлійців (близько 15%) характерне ототожнення себе із англійцям [1, с. 64]. Водночас для населення Північної Ірландії характерний поділ на ірландську і ольстерську ідентифікацію.

На відміну від більшості держав Західної Європи, у Сполученому Королівстві відсутній регіональний рівень АТУ, передбачений системою NUTS, а всі 4 політичні частини (історичні країни) включають різні за назвою та повноваженнями адміністративні одиниці нижчого рівня. Основною одиницею поділу є графства – церемоніальні, метропольні і неметропольні, а також історичні графства, які втратили своє офіційне значення. Поряд з тим є і інші рівні адміністративно-територіального поділу історичних країн Сполученого Королівства. Так, найвищою ланкою поділу Англії є 9 регіонів, утворених у 1994 році. З огляду на найбільшу площу Англії з поміж усіх історичних країн Сполученого Королівства, області є досить крупними і їхня площа коливається від 1,5 (Великий Лондон) до 23 (Південно-Західна Англія) тисяч км². Всі шість графств Північної Ірландії – Антрім, Арма, Даун, Лондондеррі, Тайрон і Фермана, входять до північної провінції Ольстер та мають незначну площу (від 3,2 тис. км² у Тайрону до 1,2 тис. км² у Арми). Традиційних 13 графств Уельсу, які відомі з 1284 року на сьогодні замінили 22 унітарні одиниці – 9 графств, 3 міста і 10 міст-графств. На відміну від трьох зазначених історичних частин Сполученого Королівства, основною одиницею поділу Шотландії є область, що є важливою ознакою відмінних територіально-політичних процесів у країні в історичному минулому та

на сучасному етапі. З 1996 року Шотландія офіційно поділена на 32 області: найбільшою є Хайленд (25,7 тис. км²), а найменшою Данді (60 км²).

Незважаючи на значні повноваження, якими наділені історичні регіони Сполученого Королівства, для них є актуальними проблеми сепаратизму, що проявляється, зокрема, у значній популярності радикальних етнічних партій, які основною програмною ціллю ставлять відокремлення Шотландії, Північної Ірландії чи Уельсу. Найбільшими політичними силами, що виступають із сепаратистських позицій є Шотландська національна партія, Партія Уельсу (Плайд Кімру) та північноірландська Шінн Фейн. Більш помірковані позиції мають такі етнічні політичні сили як-от: Шотландська партія зелених, Шотландські соціалісти, Соціал-демократична і лейбористська партія, Демократична юніоністська партія, Вперед Уельс.

Політичні партії, утворені за етнічною ознакою мають високу електоральну підтримку як на місцевому, такі і на загальнодержавному рівні. Так, під час виборів до Палати громад у 2001 р. Шотландська національна партія отримала 5 місць, у 2010 – 6 місць. Найбільшу підтримку у 2010 р. партія отримала у північних і центральних областях Шотландії, у Глазго, а також Гебридських островах. Партія Уельсу отримала 3-х депутатів у парламенті. Від Північної Ірландії у Палаті громад представлені дві етнічні партії – Шінн Фейн (5 місць) та Соціал-демократична і лейбористська партія (СДЛП) (3 місця). При цьому радикальна Шінн Фейн, яка є політичною складовою Ірландської Республіканської армії, перемогла у чотирьох західних округах – Ньюрі Арма, Тайрон і Фермана, Західному Тайроні, Середньому Ольстері, а також у західному Белфасті. Кандидати від СДЛП отримали депутатські мандати в окрузі Фоїл, Південному Дауні, південному Белфасті. При цьому, у більшості виборчих округів перемогу здобула Демократична юніоністська партія і загалом ареал їхнього впливу охоплює північно-східні райони та північ столиці [2].

Етнонаціональні відмінності значною мірою вплинули на результати голосування до Палати громад у 2015 році. Так, Шотландська національна партія одержала 56 місць, що у порівнянні з виборами 2010 року є значно кращим результатом. Водночас північноірландська Шінн Фейн отримала 4 мандати, що на 1 менше, ніж на минулих парламентських виборах. У середовищі ірландців більш попу-

лярною виявилась Юніоністська партія Ольстеру, що виступає за збереження Північної Ірландії у складі Сполученого Королівства. Про популярність ідей міцної держави та її виходу з євроструктур серед населення свідчить значне зростання підтримки консерваторів та зменшення – лейбористської партії і ліберал-демократів.

З-поміж усіх етнічних партій найбільшу підтримку у місцевого населення має Шотландська національна партія. При цьому, упродовж 1999-2011 рр. результати голосування за політичну силу на виборах до національного парламенту Шотландії помітно змінились. Так, у 1999 р. Шотландська національна партія отримала 27% голосів виборців (35 мандатів), у 2003 р. – 20,9% (27 мандатів) [1, с. 60]. Очевидно, зменшення підтримки партії було пов'язано з утворенням ще двох етнічних партій — Шотландської партії зелених та Шотландських соціалістів, а відтак — значною диференціацією голосів виборців: "зелені" та соціалісти отримали 13 місць у парламенті. Результат Шотландської національної партії у 2007 р. — 47 мандатів, дозволив їй сформувати шотландський уряд. На виборах 2011 року національна партія знову виграла і отримала більшість в Шотландському парламенті (69 мандатів). Відтак, підтримка сепаратистського руху, спрямованого на державну самостійність збільшилась. Проте, як виявили результати референдуму про незалежність, проведеного у Шотландії у 2014 р., у 31 з 32 регіонів підтримка збереження єдиної Британії сягнула 55,42%. Лише в трьох регіонах Шотландії виборці підтримали відокремлення. Серед них — найбільший шотландський регіон Глазго (53,5% "за", 46,5% "проти") [5].

Електоральна диференціація у Північній Ірландії великою мірою обумовлена поділом політичних партій на дві основні групи — юніоністів та націоналістів. Під час виборів до Асамблеї Північної Ірландії 1998 р., перемогу здобули юніоністи. З-поміж націоналістичних партій найвищий результат мала Шінн Фейн (18 мандатів) та Соціал-демократична партія (24 мандати) [1, с. 63]. Сьогодні Шінн Фейн є другою за величиною партією в Асамблеї Північної Ірландії. Соціал-демократична і ліберальна партія поділяє більш помірковані позиції щодо об'єднання Ірландії, проте її підтримка упродовж 2000-х рр. зменшується. Так, у 2003 р. Партія мала 18 мандатів, у 2007 – 16 [6]. Найменший вплив мають етнічні партії в Уельсі: у 2003 році на виборах до Асамблеї Уельсу партія Плайд Кіму

отримала 12 мандатів зі 40, у 2007 р. – 15 місць.

Висновки. Отже, аналіз впливу етнонаціонального чинника на функціонування територіально-політичної системи Сполученого Королівства виявив такі тенденції:

1) етнонаціональний поділ в державі чітко визначає організацію адміністративно-територіального устрою, розподіл владних повноважень між центром і регіонами;

2) протиставлення регіональної ідентичності загальнодержавній у Сполученому Королівстві пов'язане з наявністю міцних історичних традицій державотворення і управління в історичних регіонах та виявляється у функціонуванні політичної системи;

3) упродовж 2000-х рр. електоральна підтримка політичних партій, утворених за етнічною ознакою зростає. При цьому, про наростання відцентрових настроїв свідчить значна популярність партій, які виступають за незалежність. Однак, останні парламентські вибори засвідчили, що у середовищі ірландців і валлійців популярність партій з сильними радикальними вимогами дещо зменшується, тоді як зростає підтримка партій які виступають за збереження міцної держави; тільки шотландці все більше проявляють прихильність до націоналістичних партій;

4) підтримка етнічних партій радикального спрямування є більшою у виборчих округах, які більше віддалені від англійських округів. Відповідно, в регіонах, що безпосередньо межують з графствами Англії на місцевих виборах здебільшого перемагають найбільші партії Сполученого Королівства — Консервативна партія, Ліберальна партія або ж етнічні партії з поміркованими програмними вимогами. Найбільш стійкою є підтримка радикальних політичних сил у гірських районах Шотландії та Гебридських островах, де в основному проживає етнічна спільнота гелів з високою етнічною ідентифікацією, а також у північноірландських графствах, суміжних з графствами Ольстеру в Ірландії.

Отже, вплив етногеографічних відмінностей на територіально-політичні процеси у Сполученому Королівстві залишається значним, адже держава сформована чотирма етнічними регіонами з міцними традиціями державотворення. Однак, сепаратистські заклики не мають абсолютної підтримки серед населення, що, зокрема, підтверджують результати шотландського референдуму. Разом з тим, діяльність політичних сил, утворених за етнічною ознакою у державі є виявом

об'єктивного процесу політизації етнічності, природного права етонаціональної спільноти на захист колективних інтересів не тільки в межах держави, але й у європейському політичному просторі (на останніх виборах до Європарламенту 2014 року етнічні партії

Сполученого Королівства в сукупності одержали 6 місць) [3]. Зрештою, політична автономність, самодостатність регіонів у багатьох сферах життєдіяльності є одним з пріоритетів регіональної політики Європейського Союзу.

Література:

1. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір/ А. Романюк. – Львів: Триада-плюс, 2004. – 392 с.
2. Election 2010 United Kingdom – National Results [Електронний ресурс]. – Режим доступу до публ.: <http://news.bbc.co.uk/2/shared/election2010/results/>
3. Vote 2014 Northern Ireland Council Results, BBC News, retrieved 30 May 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до публ.: <http://www.bbc.com/news/events/vote2014/ni-council-election-results>
4. 2011 Census, Population and Household Estimates for the United Kingdom [Електронний ресурс]. – Режим доступу до публ.: <http://www.ons.gov.uk/ons/guide-method/census/2011/uk-census/index.html>
5. Scottish independence referendum [Електронний ресурс]. – Режим доступу до публ.: <http://www.bbc.com/news/events/scotland-decides/results>

References:

1. Romanjuk A. Porivnyal'nyj analiz polity'chny'x sy'stem krajyn Zaxidnoyi Yevropy': insty'tucijny'j vy'mir/ A. Romanjuk. – L'viv: Triada-plyus, 2004. – 392 s.
2. Election 2010 United Kingdom – National Results [Elektronny'j resurs]. – Rezhym dostupu do publ.: <http://news.bbc.co.uk/2/shared/election2010/results/>
3. Vote 2014 Northern Ireland Council Results, BBC News, retrieved 30 May 2014 [Elektronny'j resurs]. – Rezhym dostupu do publ.: <http://www.bbc.com/news/events/vote2014/ni-council-election-results>
4. 2011 Census, Population and Household Estimates for the United Kingdom [Elektronny'j resurs]. – Rezhym dostupu do publ.: <http://www.ons.gov.uk/ons/guide-method/census/2011/uk-census/index.html>
5. Scottish independence referendum [Elektronny'j resurs]. – Rezhym dostupu do publ.: <http://www.bbc.com/news/events/scotland-decides/results>

Резюме:

Оксана Склярская. ЭТНОГЕОГРАФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ТЕРРИТОРИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ СОЕДИНЕННОГО КОРОЛЕВСТВА.

Проанализировано влияние этногеографического состава населения Соединенного Королевства на формирование административно-территориального устройства государства, а также функционирования органов власти. Рассмотрены полномочия парламента Шотландии, Ассамблеи Северной Ирландии и Национальной Ассамблеи Уэльса, главные звенья административно-территориального деления четырех исторических регионов Соединенного Королевства. Указываются признаки широкой политико-правовой автономии исторических земель, сравниваются единицы административно-территориального деления Англии, Уэльса, Шотландии и Северной Ирландии. При этом отмечено отличие разделения Шотландии, что является важным признаком отличных территориально-политических процессов в регионе в историческом прошлом и на современном этапе. Проанализировано динамику и территориальные особенности электоральной поддержки этнических партий в Соединенном Королевстве по результатам выборов в Палату общин 2010, в 2015 гг., а также итогам голосований в национальный парламент Шотландии, Ассамблеи Уэльса и Ассамблеи Северной Ирландии в течение 2000-х гг. Крупнейшими политическими силами, которые выступают с сепаратистских позиций является Шотландская национальная партия, Партия Уэльса (Партия Уэльса) и Североирландская Шинн Фейн. Сопоставление результатов парламентских выборов 2010 и 2015 гг. свидетельствует о росте поддержки Консервативной партии, популярности идей сильного государства и выхода из Европейского Союза. Выявлено ареалы максимальной поддержки партий, образованных по этническому признаку, а также тенденцию роста популярности радикальных этнических партий в избирательных округах Шотландии и Уэльса, которые более удалены от английских округов. Обобщаются главные тенденции взаимосвязи этногеографических и политико-географических процессов в государстве.

Ключевые слова: этногеографических фактор, этническая партия, деволюция, электоральная поддержка.

Summary:

Oksana Skliarska. ETHNOGEOGRAPHICAL ASPECT OF THE FUNCTIONING OF TERRITORIAL AND POLITICAL SYSTEM OF THE UNITED KINGDOM.

The influence ethnogeographical of the population of the United Kingdom on the formation of the administrative-territorial structure of the state and functioning of government. Considered authority Scottish Parliament, Northern Ireland Assembly and the National Assembly for Wales, the main level administrative-territorial division of four historical regions of the United Kingdom. Indicate the main features of the general political and legal autonomy of historical land units compared to administrative-territorial division of England, Wales, Scotland and Northern Ireland. It noted the difference division of Scotland, which is an important feature different territorial and political processes in the region in the historical past and at present the dynamics and territorial characteristics of electoral support of ethnic parties in the United Kingdom for the elections to the House of Commons in 2010, 2015, and and the results of voting

to the national Scottish Parliament, Welsh Assembly and Northern Ireland Assembly during the 2000s. The major political forces, acting from separatist positions are Scottish National Party, the Party of Wales (Plaid Cymru) and Northern Irish Sinn Fein. Comparison of the results of parliamentary elections in 2010 and 2015 show an increase of support of the Conservative Party, indicating the popularity of the ideas of a strong state and its exit from the European Union. Revealed areas of maximum support of parties formed along ethnic lines and trend growth in popularity of ethnic parties of the radical wing of constituencies in Scotland and Wales, which are more distant from the English counties. Overview main trends interference ethnogeographical and politico-geographical processes in the country.

Key words: ethnogeographical factor, ethnic party, devolution, electoral support.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 02.10.2015р.

УДК 911.3:314(477.82)

Сергій ПУГАЧ, Дарина ПЯТАК

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ГЕОДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Досліджено основні показники природного руху та міграції населення Волинської області у 2014 р. Охарактеризовано територіальні особливості розподілу показників природного приросту (скорочення) населення та сальдо міграції населення в цілому по області та у розрізі адміністративних районів і міст обласного підпорядкування. Проаналізовано зміни, що відбулися у геодемографічних процесах у Волинській області за останні п'ять років.

Ключові слова: природний приріст (скорочення) населення, міграції населення, сальдо міграції, геодемографічна ситуація, геодемографічний процес.

Актуальність теми. Однією із головних частин соціально-економічної характеристики території є її демографічна складова. Геодемографічна ситуація формується під впливом низки чинників, а її результатуючими є чотири первинні демографічні показники – народжуваність, смертність, прибуття, вибуття населення. Під їх впливом, внаслідок природного руху та міграції формується показник загальної чисельності населення. Вкрай важливим є моніторинг та аналіз демографічних показників як країни в цілому, так і у регіональному розрізі, адже навіть суміжні території можуть мати відмінну геодемографічну ситуацію. Волинська область є однією із небагатьох територій України із відносно сприятливою демографічною ситуацією. Саме тому вивчення геодемографічних процесів у регіональному розрізі вважається актуальним і таким, що потребує подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження геодемографічних процесів та геодемографічної ситуації присвячено ряд праць як зарубіжних (Ч. Бут, Дж. Демко, Т.Ю. Кузнецова, Д.М. Лопухін, М.О. Слука, Г.М. Федоров, Л.Ю. Чекменева та ін.) так і вітчизняних (В.О. Джаман, Н.В. Заблотовська, Б.І. Заставецький, Н.М. Паньків, О.Р. Перхач, Н.І. Прицюк, Г.Г. Старостенко, М.І. Фащевський та ін.) вчених. В Україні геодемографічні процеси активно вивчає одеська наукова суспільно-географічна школа О.Г. Топчієв, В.В. Яворська, С.Б. Куделіна [3]. Питання геодемографічної ситуації Волинської області ми знаходимо у працях В.І. Поручинського,

І.В. Поручинської, С.О. Пугача, А.М. Слащука та ін.

Метою дослідження є виявлення територіальних особливостей перебігу геодемографічних процесів на території Волинської області та вплив природного та міграційного руху населення на формування загальної геодемографічної ситуації.

Виклад основного матеріалу. Джерельною базою для написання роботи слугували дані Головного управління статистики у Волинській області.

На демографічні процеси поряд з природним рухом впливають міграційні процеси. Сучасні тенденції природного та міграційного руху населення в Україні та у Волинській області визначаються динамічністю та неоднорідністю прояву у різних частинах.

Загальна чисельність населення Волинської області станом на 1.01.2015 р. становила 1042,9 тис. осіб. За 2014 р. чисельність населення області зросла на 1516 осіб, причому на 920 осіб збільшення відбулося за рахунок перевищення народжуваності над смертністю, і на 695 осіб – внаслідок перевищення в'їзду над виїздом [2]. Загальне зростання чисельності населення Волинської області у 2014 р. на 57% сформоване природними приростом і на 43% – міграційним.

Показник народжуваності в цілому по області у 2014 р. становив 14,1‰, а коефіцієнт смертності 13,2‰. Таким чином спостерігається збільшення кількості населення, внаслідок перевищення народжуваності над смертністю, і як наслідок додатній природний приріст.